

Humanum

Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne

Nr 9(2)/2012

ISSN 1898-8431

[s. 207-217]

Ewa Kucharska

Jagiellonian University Collegium Medicum, Kraków

Rodzaje wsparcia społecznego wobec osób starszych

Types of social assistance for seniors in Poland

Keywords: *Social assistance, social support, the elderly, community*

Summary

Social support concerns aiding people at various stages of their life. It is a key concept with respect to social work, pedagogy, social psychology, education and health care. Social assistance supports people and their families in their efforts to satisfy the above needs and enables them to live with dignity. In Poland, social assistance is implemented in situations that require such support, such as having own homes, providing health and well-being including food, clothing and medical care. Social work can be carried out in the area of social services, implementation of programs at the national level in collaboration with various institutions. The article author provides social support through: emotional support, informational support, instrumental, financial and spiritual support.

Wstęp

Wsparcie społeczne dotyczy wszelkich działań niosących pomoc w trudnych, problemowych sytuacjach w różnych okresach życia człowieka. Należy do kluczowych terminów z zakresu pracy socjalnej, pedagogiki i psychologii społecznej, ochrony zdrowia, działalności terapeutycznej. W ostatnich latach pojawiło się szereg publikacji na powyższy

temat. W artykule tym skupiono uwagę na okresie starzenia się, w którym wsparcie społeczne bywa nieodzowne i ma duży wpływ na jego przebieg. Jest to specyficzny czas wymagający wspierającej obecności innych osób. Wsparcie społeczne definiowane jest przede wszystkim w kontekście pomocy udzielanej osobom w szczególnych sytuacjach. Wyraża się to w odpowiedzialności. Natomiast „*podejmowanie odpowiedzialności za wspólny los – co zauważył Robert Nęcęk – rodzi nie tylko decyzje i działania, których celem staje się pomoc innym, ale także przekonanie, że gdy samemu będzie się w trudnościach i potrzebie, to tę pomoc dzięki życzliwości innych się otrzyma*” (Nęcęk dodaje, że „*solidarność może stać się o tyle wartością niezniszczalną, nawet w ciężkich i trudnych warunkach zewnętrznych, o ile nie zostanie zniszczona i nie zaniknie duchowa więź łącząca wszystkich ludzi*”. [Nęcęk, 2005:111]). Według ustawy pomoc społeczna udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- ubóstwa;
- sieroctwa;
- bezdomności;
- bezrobocia;
- niepełnosprawności;
- długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- przemocy w rodzinie;
- potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- alkoholizmu lub narkomanii;
- zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- klęski żywiołowej lub ekologicznej [Dz.U. z 2009 nr 175 poz. 1362, *Ustawa o pomocy społecznej*, Rozdz. 1. Art. 7].

Wsparcie społeczne

Literatura przedmiotu podaje, że wsparcie społeczne oznacza wszelką pomoc na rzecz jednostki lub grupy, w sytuacjach trudnych, stresowych, przełomowych, których samodzielnie nie byłaby w stanie przezwyciężyć [Kawula, 1999: 338]. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Na tym właśnie polega

międzyludzka solidarność. Oznacza, że „być *solidarnym* – co zauważył Nęcek – to mieć *sumienie*” (Autor dodaje, że „*mieć sumienie to móc na człowieku polegać*”). [Nęcek. 2008:504]), to chcieć starszym należycie pomóc. Jest to niezwykle istotne zwłaszcza dla osób w podeszłym wieku, którzy powinni być otoczeni należyłą troską ze strony społeczeństwa, aby mogli w sposób godny przeżywać starość. Gwarantowane jest to między innymi przez ustawodawstwo międzynarodowe, gdzie wśród najistotniejszych praw każdego człowieka wymienia się prawo do ochrony zdrowia, do mieszkania, do zabezpieczenia społecznego, do pomocy społecznej i medycznej, prawo osób niepełnosprawnych do rehabilitacji. Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, w polskich warunkach istotne jest prawo do pomocy społecznej ważne w okresie zmniejszonych możliwości samodzielnego życia, prawo do poziomu życia zapewniające zdrowie i dobrobyt, włączając: wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i konieczne świadczenia lekarskie oraz prawo do poczucia bezpieczeństwa w przypadku choroby, kalectwa, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, art. 25) [Szarota, 2004: 68]. Polska jest stroną wszystkich najważniejszych dokumentów międzynarodowych o uniwersalnym charakterze dotyczącym praw człowieka, dlatego też odbicie tych postanowień jest zawarte w polskim ustawodawstwie. Zaspokojenie potrzeb w trudnych sytuacjach przez pojedyncze osoby oraz instytucje, jest podstawą do zdrowego funkcjonowania jednostki na każdym etapie życia, a zwłaszcza w okresie starości. W praktyce jednak osoby starsze żyjące w naszym kraju odczuwają ograniczenia swoich praw. Mamy często do czynienia z sytuacją paradoksalną, w której z jednej strony prawo gwarantuje odpowiedzialność państwa za sytuację osób starszych, z drugiej jednak mogą one liczyć najczęściej tylko na swoje dzieci i rodzinę. Jednak w wielu przypadkach rodzina nie jest w stanie udzielić odpowiedniego wsparcia i w pełni zaspokoić potrzeb osób starszych, dlatego też niezbędne jest wsparcie ze strony instytucji państwowych. Przemiany społeczne i ekonomiczne powodują, że traci na znaczeniu odpowiedzialność rodziny za jej najstarszych członków, co skutkuje rozwojem instytucjonalnych form opieki zaliczanych do systemu pomocy społecznej. W Polsce obowiązki wypełniania zadań związanych z pomocą społeczną zostały powierzone następującym instytucjom:

- administracji rządowej, czyli urzędowi wojewody,
- samorządowi terytorialnemu, czyli urzędom:
  - marszałka województwa samorządowego, któremu podlegają Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej,
  - starosty powiatu, któremu podlegają Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie;
  - prezydenta, burmistrza, wójta, który prowadzi miejskie i gminne Ośrodki Pomocy Rodzinie lub Ośrodki Pomocy Społecznej

- sektorowi pozarządowemu, obejmującego stowarzyszenia, fundacje, organizacje samopomocowe [Szarota, 2004: 84].

Ośrodki Pomocy Społecznej zajmują ważne miejsce wśród lokalnych instytucji, organizując i świadcząc pomoc różnym grupom społecznym, realizując ogólnopolskie programy pomocowe, współpracując z innymi instytucjami na terenie gminy oraz zlecając zadania publiczne organizacjom pozarządowym. Usługi i działania kierowne do osób starszych stanowią wypadkową następujących elementów:

- posiadanych zasobów systemu wsparcia,
- lokalnej polityki społecznej wobec osób starszych,
- podejmowanych lub planowanych działań profilaktycznych, a także programów skierowanych do szczególnych grup ryzyka [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 5].

Istotnym elementem wsparcia społecznego jest subiektywne przekonanie człowieka, że podlega on opiece szanującej go sieci, a komunikacja sieci opiera się na zasadzie wzajemnych zobowiązań. Jednakże, jak podkreśla literatura przedmiotu, wszelkie działania podejmowane na rzecz wspomaganie ludzi starszych powinny opierać się na interdyscyplinarnej wiedzy z zakresu gerontologii, powinny być zróżnicowane i docierać do różnych grup społecznych, ponieważ osoby starsze nie stanowią jednolitej grupy [Janiszewska, Kulij, Pacian, Żonierczuk-Kieliszek, Stefanowicz, 2010: 26]. Badacze problemu wskazują na istotny fakt, że wsparcie społeczne ma niezwykle istotny wpływ na osoby starsze. Buduje ono relacje z innymi, potrzebne do codziennego funkcjonowania, daje poczucie bezpieczeństwa. Ma również istotny wpływ na poczucie szczęścia, satysfakcji z życia. Redukuje dyskomfort psychiczny odczuwany z powodu starzenia się organizmu i wzrastającego z wiekiem poczucia marginalizacji. Otrzymywane wsparcie wpływa na stan zdrowia i długość życia, a nawet może w ogóle nie dopuścić do wystąpienia choroby.

Wsparcie społeczne ujmowane jest w literaturze przedmiotu jako strukturalne i funkcjonalne. W ujęciu strukturalnym obejmuje ono obiektywne istniejące i dostępne sieci społeczne, które wyróżniają się od innych tym, że poprzez fakt istnienia więzi, kontaktów społecznych, przynależności, pełnią funkcję pomocną wobec osób znajdujących się w trudnej sytuacji. Natomiast w ujęciu funkcjonalnym oznacza rodzaj interakcji społecznej, która zostaje podjęta przez jednego lub obu uczestników sytuacji problemowej, trudnej, stresowej lub krytycznej. Może zachodzić pomiędzy dwoma osobami, pomiędzy jednostką a grupą, a także pomiędzy grupami [Sęk, Cieślak, 2004: 14-15]. Wskazuje się również na istotne znaczenie wsparcia przyjaciół, znajomych, sąsiadów. Istotą tej interakcji są także kontakty społeczne, dzięki którym pomoc i wsparcie może zostać udzielone.

Ustawa z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej zapewnia starszemu człowiekowi prawo do należytej opieki w miejscu zamieszkania i poza nim. Ponadto określa: prawo do

ochrony życia rodzinnego, prawo do pomocy w integracji ze środowiskiem, prawo do pomocy osobom mającym ograniczone możliwości poruszania się lub komunikowania z otoczeniem, prawo do świadczeń pieniężnych, dodatków mieszkaniowych i z powodu długotrwałej choroby; prawo do usług opiekuńczych, do specjalistycznych usług opiekuńczych, prawo do wypoczynku, prawo do pomocy dla osób w kryzysie życiowym [Szarota, 2004: 69].

Starość to ten szczególny okres życia człowieka, kiedy niezbędne jest wsparcie zarówno ze strony najbliższej rodziny, jak i instytucji państwowych. Literatura przedmiotu definiuje wsparcie społeczne jako obiektywnie istniejące i dostępne sieci społeczne, które pełnią funkcje pomocne wobec osób, znajdujących się w trudnej sytuacji [Sęk, Cieślak, 2004: 14]. Wyróżnia się następujące rodzaje wsparcia:

- wsparcie emocjonalne, polegające na przekazywaniu emocji podtrzymujących, uspokajających, wyrażających troskę, umożliwiających uwolnienie się od napięć, obaw i smutku, wzmagających nadzieję;
- wsparcie informacyjne, polegające na wymianie informacji, które sprzyjają lepszemu zrozumieniu sytuacji i problemu, dzieleniu się doświadczeniami;
- wsparcie instrumentalne, które obejmuje instruktaż na temat konkretnych sposobów postępowania, ma wpływ na modelowanie skutecznych zachowań zaradczych;
- wsparcie rzeczowe, finansowe, czyli pomoc materialna, charytatywna, postrzegane jest jako najbardziej oczekiwana forma wsparcia;
- wsparcie duchowe - ważne szczególnie w stanach choroby, w opiece hospicyjnej, w cierpieniu duchowym [Sęk, Cieślak, 2004: 18-21].

Wsparcie społeczne odgrywa szczególną rolę w okresie starości, ponieważ pomaga w utrzymaniu zdrowia, chronieniu przed chorobą, przed niepełnosprawnością, w radzeniu sobie z rzeczywistością, z życiem. Podmiot instytucjonalnej formy pomocy społecznej pozostaje w stanie permanentnej zależności od innych. Stan ten jest interpretowany jako skutek utraty samodzielnego funkcjonowania starszej osoby i zaspokojenia przez nią podstawowych potrzeb. Według B. Synaka utrata tych możliwości rodzi konieczność pomocy ze strony otoczenia, a więc powoduje powstanie "stanu zależności" od innych [Synak, 105 za: [Szarota, 2004: 82]]. Literatura przedmiotu wyodrębnia kilka rodzajów zależności: ekonomiczną, fizyczną, umysłową i społeczną, emocjonalną, poznawczą, środowiskową. W badaniach nad problemami osób starych zauważa się, że w planowaniu działań na rzecz osób starszych uwzględnia się szczególnie ich zależność fizyczną i psychiczną, natomiast pomija czy bagatelizuje zależność emocjonalną, kulturową, strukturalną, polityczną i ekonomiczną. Sytuacja osoby starszej jest pochodną przynależności do danego kręgu kulturowego i wartości w nim obowiązujących. Wiek jest czynnikiem stra-

tyfikującym: to nie odosobniona jednostka, ale całe pokolenie seniorów jest zależne od warunków organizacji życia społecznego – jest to zależność strukturalna. Natomiast zależność ekonomiczna wynika ze zmiany ról społecznych wyrażającej się w przemianie dotychczasowego “wytwórcy”, czyli jednostki aktywnej zawodowo, w “konsumenta” dóbr wytwarzanych przez innych członków społeczeństwa. Osoby starsze korzystają bowiem ze świadczeń emerytalno- rentowych lub pozostają na utrzymaniu rodziny [Sęk, Cieślak, 2004: 83]. Jak wynika z przeprowadzanych w ostatnich latach badań, dochody z emerytury i renty w niejednakowym stopniu chronią przed ubóstwem. W 2008 roku niecałe 4% osób w gospodarstwach emerytów zagrożonych było ubóstwem skrajnym (jego miarą jest minimum egzystencji), ale w przypadku rencistów było to blisko 10%. Relatywna linia ubóstwa (obliczana, jako 50% średnich wydatków w gospodarstwach domowych ogółem) pokazuje, iż względny ubóstwem zagrożonych było 13% osób w gospodarstwach emerytów i blisko 29% w gospodarstwach rencistów. Z powodu ubóstwa uprawnienia do świadczeń społecznych (ustawowa linia ubóstwa) mogłoby mieć 6% osób w gospodarstwach emerytów i 16% w gospodarstwach rencistów. Podkreślić jednocześnie należy, że – niezależnie od zastosowanej linii ubóstwa – poziom zagrożenia biedą był w przypadku emerytów niższy od przeciętnego dla wszystkich typów gospodarstw, zaś w przypadku rencistów – wyższy. Z Raportu z 2010 r. dotyczącego działania instytucji wobec potrzeb osób starszych wynika, że w dziesięciolecie między 1998 a 2008 rokiem zwiększył się poziom ubóstwa relatywnego w gospodarstwach ludzi starych [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 57].

Pomoc i usługi skierowane do osób starszych, mające na celu poprawę ich sytuacji bytowej, obejmują:

- Budownictwo socjalne dla osób starszych
- Lokale komunalne przeznaczone dla osób starszych
- Wspólnoty mieszkaniowe osób starszych
- System pensjonatowy
- Mieszkania chronione
- Pomoc w remontach mieszkań
- Dostarczanie posiłków do domów dla osób starszych
- Dopłaty do posiłków w jadłodajniach, barach dla osób starszych
- Poradnictwo i szkolenia dla osób starszych dotyczące doskonalenia/nabywania umiejętności racjonalnego gospodarowania budżetem
- Ulgi lub zwolnienia z opłat wybranych typów usług dla osób starszych np. transport miejski, dostęp do internetu, bilety do kina, na basen [Raport *Instytucje*

wobec potrzeb osób starszych, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 70].

Z Raportu wynika, że najczęściej realizowanymi usługami, spośród 10 wymienionych w tym obszarze zagadnień, to przede wszystkim: usługi remontowe oraz dostarczanie posiłków do domów osób starszych. Poważne braki zauważalne są w obszarze oferty mieszkaniowej dla osób starszych. Budownictwo specjalne dla osób starszych, system pensjonatowy czy wspólnoty mieszkaniowe istnieją w nikłym procencie gmin [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 72].

Wsparcie społeczne obejmuje również takie obszary działań, które zabezpieczają zdrowie i sprawność fizyczną. Należą do nich:

- rehabilitacja dla osób starszych,
  - wypożyczanie sprzętu rehabilitacyjnego dla osób przewlekle chorych ,
  - wypożyczanie urządzeń wspomagających pielęgnację przewlekle chorych .
  - promocja profilaktyki zdrowotnej osób powyżej 60 roku życia:
- a) badanie EKG
  - b) badanie poziomu cukru
  - c) badanie w kierunku osteoporozy
  - d) szczepienia ochronne przeciwko grypie
  - e) inne badania/szczepienia,
    - funkcjonowanie poradni geriatrycznych
    - zajęcia podnoszące sprawność fizyczną (np. zajęcia gimnastyczne, pływanie dla osób starszych)
    - lekarskie wizyty patronażowe u osób starszych (podejmowane z inicjatywy lekarza)
    - promocja postaw prozdrowotnych [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 75].

Ponieważ czas starości w wielu przypadkach wiąże się z częściową lub nawet całkowitą utratą samodzielności, niezwykle istotne jest wsparcie w postaci usług związanych z opieką, pomocą w podstawowych czynnościach życiowych. Należą do nich oferty wspierające realizację codziennych czynności:

- pomoc w pielęgnacji (higiena osobista, usługi fryzjerskie i kosmetyczne),
- domowych obowiązkach (utrzymanie czystości mieszkania),
- zakupy, pomoc w gotowaniu,
- oferty usług specjalistycznych,
- podawanie leków, pomoc w utrzymaniu higieny osób leżących,
- usługi usprawniające (wymagające m.in. specjalistycznego sprzętu),

- specjalistyczne usługi opiekuńczo-readaptacyjne dla osób po 75 roku życia, mających problemy z pamięcią bądź z zaburzeniami zdrowia psychicznego)
- wsparcie dla rodzin opiekujących się osobami starszymi niezdolnymi do samodzielnego życia (grupy samopomocowe, porady psychologa)[Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 78-79].

Cechą istotną współczesnej pomocy społecznej jest – jak stwierdził Z. Szarota – jej głęboka humanizacja nastawiona na wsparcie, a nie wyłączenie. Dlatego też do głównych jej zadań należy ratownictwo społeczne, wczesna interwencja, doradztwo, diagnoza, terapia, profilaktyka, pomoc środowiskowa materialna doraźna i długoterminowa, usługi opiekuńcze czasowe i stałego pobytu [Szarota, 2004: 85].

Pomoc instytucjonalna to placówki służące pomocą osobom starszym, takie jak:

- domy pomocy społecznej,
- placówki dziennego pobytu,
- ośrodki wsparcia,
- zakłady opiekuńczo-lecznicze,
- hospicja,
- środowiskowe domy samopomocy,
- warsztaty terapii zajęciowej,
- oraz możliwości korzystania z usług: higienicznych i pralniczych, specjalistycznego sprzętu rehabilitacyjnego w domu pomocy społecznej zamieszkujące poza DPS, całodziennego wyżywienia.

Polski system pomocy społecznej przewiduje równoległe funkcjonowanie wielu typów placówek pobytu stałego i czasowego. Uzupełnieniem tej działalności są ośrodki prowadzone przez służbę zdrowia, stowarzyszenia, fundacje i osoby prywatne.

Jak wspomniano, wsparcie społeczne obejmuje także działania dotyczące kryzysowych sytuacji psychologicznych osób starszych. Można tutaj wyróżnić następujące kategorie usług:

- terapie zajęciowe dla osób starszych ,
- pomoc psychologa, np. poprzez wizyty w domu, wyznaczenie miejsca i czasu spotkań z psychologiem,
- poradnictwo służące przygotowaniu osób starszych do życia z chorobą i/lub niesprawnością,
- interwencje/pomoc kryzysowa dla osób starszych i ich rodzin/opiekunów,
- diagnoza rozmiarów uzależnień wśród osób starszych,
- działania edukacyjne dotyczące zagrożenia uzależnieniami w starszym wieku, adresowane do osób sprawujących opiekę nad osobami starszymi,

- poradnictwo i pomoc dla osób starszych uzależnionych od alkoholu, narkotyków oraz członków ich rodzin,
- uruchomienie w ramach tzw. niebieskiej linii punktu informacyjno-zgłoszeniowego o nadużyciach i przemocy wobec osób starszych,
- programy interwencyjno-wspierające dla seniorów – ofiar przestępstw, nadużyć, wypadków i katastrof,
- organizacja grup wsparcia dla osób starszych doświadczających przemocy,
- mediacje w sprawach konfliktów międzypokoleniowych w rodzinie z osobą starszą [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 87].

Natomiast w obszarze wsparcia umożliwiającego poczucie bezpieczeństwa osób starszych w różnego rodzaju sytuacjach można wyróżnić następujące rodzaje usług:

- Usuwanie barier w otoczeniu fizycznym, w mieszkaniu osób starszych, służące bezpieczeństwu i utrzymywaniu samodzielności życiowej seniorów
- Funkcjonowanie systemu wczesnej sygnalizacji zagrożenia w mieszkaniu (dostęp do telefonu, specjalne taryfy dla tzw. telefonów socjalnych, sieci alarmowe itp.)
- Program: Bezpieczeństwo seniorów w domu i na ulicy przygotowany we współpracy z policją, strażą miejską i strażą pożarną
- Porady prawne dla osób starszych z zakresu prawa spadkowego, rodzinnego itp. [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 96].

Kolejnym zadaniem w ramach wsparcia społecznego jest wzmacnianie potencjału osób starszych w celu rozwoju osobowego, aktywności i samorealizacji najstarszego pokolenia.

Można tu wymienić następujące kategorie usług:

- edukacja gerontologiczna adresowana do osób starszych,
- usługi edukacyjne dla osób starszych:
- Uniwersytet III wieku,
- poradnictwo dla osób w wieku przedemerytalnym przygotowujące do roli emeryta,
- szkolenia oswajające osoby starsze z nowymi technologiami ułatwiającymi codzienne funkcjonowanie (usługi bankowe, bankomat, tel. komórkowy),
- nowoczesne technologie informatyczne i informacyjne,
- szkolenia służące poprawie utrzymania przez osoby starsze higieny osobistej i zadbanego wyglądu,
- działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji ludzi starych,
- szkolenia z zakresu edukacji gerontologicznej adresowane do personelu medycznego,

- szkolenia z zakresu edukacji gerontologicznej adresowane do opiekunów osób starszych,
- poradnictwo służące przygotowaniu rodzin osób starszych do życia z chorobą i/lub niesprawnością,
- programy współpracy w obszarze problemów starości z gminami partnerskimi w Polsce i spoza kraju [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2010 r., s. 132-133].

Zdaniem autorów Raportu, przyspieszenie tempa starzenia się populacji, wzrost różnego rodzaju chorób przewlekłych prowadzących do niepełnosprawności, pojawienie się nowych zjawisk, które mogą prowadzić do wykluczenia społecznego powodują, że strategiczne kierunki przyszłej polityki społecznej obejmować muszą:

- promocję zdrowia i funkcjonalnej sprawności starzejących się ludzi,
- wydłużanie okresu aktywności zawodowej osób po 60 roku życia,
- zapewnienie świadczeń i usług dobrej jakości adresowanej do osób starszych,
- gwarantowanie bezpieczeństwa dochodowego ludziom starym.

Nakłada to na struktury państwowe (od gminy poprzez powiat, województwo do centrum polityczno-rządowego) opracowanie programów dbających o:

- równy dostęp do zasobów instytucjonalnych,
- sprawiedliwe ich rozmieszczenie,
- wybór właściwego sposobu interwencji,
- zapewnienie dostępu do opieki długoterminowej
- ochronę praw obywatelskich wszystkich seniorów, a zwłaszcza ubogich i nie-sprawnych.

Zakończenie

Działania podejmowane na rzecz osób starszych przez instytucje nie zawsze pozostają komplementarne i spójne. Według Raportu ograniczają się do zaspokajania elementarnych potrzeb życiowych, czyli zapewnienia minimalnych środków pozwalających na egzystencję przekazywanych w formie zasiłków, bieżącej pomocy świadczonej w miejscu zamieszkania przez pracowników socjalnych lub pielęgniarki środowiskowe, zapewnienia utrzymania w placówkach pobytu. Beneficjenci nie mają możliwości skorzystania z usług związanych z zaspokajaniem ponad elementarnych potrzeb. Niestety w ramach podejmowanych działań marginalizuje się społeczny aspekt pomocy. Podopieczni nie są aktywowani, nie mają możliwości integrowania się z innymi. Marginalizowany jest również aspekt więzi społecznych, zarówno w ujęciu między jak i wewnątrzgeneracyjnym. W tym aspekcie szczególne znaczenie mają działania podejmowane przez organizacje społeczne [Raport *Instytucje wobec potrzeb osób starszych*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych,

Warszawa 2010 r., s. 4-5], gdyż zachowanie harmonii staje się czymś zasadniczym, a „harmonia – według Roberta Nęcek – „polega na uwzględnieniu aspektu fizycznego, psychicznego, społecznego i duchowego osobowości ludzkiej” [Nęcek, 2012: 20].

Podsumowując, należy zauważyć, że wsparcie społeczne jest bardzo ważne, gdyż umożliwia osobom starszym bytowanie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Umożliwia zaspokajanie niezbędnych potrzeb, zapobiega powstawaniu trudnych sytuacji. Jeżeli zaspokaja potrzeby i oczekiwania osoby wspieranej, przyczynia się do poczucia szczęścia, do lepszego funkcjonowania. Nieoceniony wpływ ma wsparcie okazane w chorobie, w czasie nieomagania, co jest powszechnym symptomem starości. Okazywane wsparcie sprzyja ugruntowaniu poczucia własnej wartości i samooceny. A przede wszystkim, wsparcie społeczne utwierdza w poczuciu przynależności i więzi społecznej, co jest niezwykle istotne dla starszych ludzi [Cieślak, Eliaz, 68-69]. Osobnym problemem jest z pewnością poczucie otrzymywanego wsparcia przez osoby starsze. W obliczu starzenia się społeczeństwa budowanie odpowiednich sieci wsparcia ma bardzo istotne znaczenie, nie tylko dla tych, którzy obecnie są najstarsi w populacji, ale również dla budowania poczucia bezpieczeństwa młodszych pokoleń.

Bibliografia

- [1] Cieślak, R.- Eliaz, A. *Wsparcie społeczne a osobowość*. W: H. Sęk, R. Cieślak, red., *Wsparcie społeczne, dz. cyt.*, s. 68-69.
- [2] Janiszewska, M.- Kulij, T. B.- Pacian, A.- Żołnierczuk, D. - Kieliszek, A.- Stefanowicz. 2010. *Wsparcie społeczne i instytucjonalne wspierające realizację potrzeb osób starszych*, Problemy Higieniczno- Epidemiologiczne, 2010, (suplement 1), s. 26.
- [3] Kawula, S. 1999. *Wsparcie społeczne* (w:) D. Lalak, T. Pilch (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Wyd. Żak, Warszawa 1999, s. 338.
- [4] Nęcek, R. 2012. *Troska o zdrowie jako zobowiązanie moralne*. W: *Społeczny wymiar zdrowia*. Kraków 2012 s. 20.
- [5] Nęcek, R. 2008. *Chrześcijańskie a kompromisy w nauczaniu społecznym Jana Pawła II i Benedykta XVI*. „Społeczeństwo” 4-5:2008 s. 504.
- [6] Nęcek, R. 2005. *Solidarność jako fakt, zasada i cnota w nauczaniu społecznym Jana Pawła II*. „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 7:2005 s. 111.
- [7] Synak, B. *Zależność ludzi starych. Analiza socjologiczna*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego – Filozofia i Socjologia, nr 16, s. 105, za: Z. Szarota, *Gerontologia społeczna i oświatowa. Zarys problematyki...*, dz. cyt., s. 82
- [8] Szarota, Z. 2004. *Gerontologia społeczna i oświatowa. Zarys problematyki*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004, s. 68
- [9] Dz.U. z 2009 nr 175 poz. 1362, *Ustawa o pomocy społecznej*, Rozdz. 1. Art. 7.